

PREUS

Artà. Un trimestre 075  
 Anual id. 1'00  
 Al Extranjer id. 1'50

Número solt  
 15 cts.

Jo. D. Lorenzo Lliteras Pvre.

Seminario

PALMA



## QUINZENARI CATÓLIC MALLORQUÍ

Artà 30 Abril de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració  
Quatre Cantons, 3

## L'Esperit de Mallorca

Deia un escriptor de l'illa daurada, qu'els mallorquins d'avui, parlant en general, deixant de banda l'element intel·lectual de les illes i algunes personalitats isolades, no senten l'esperit mallorquí mes que tractantse d'interessos materials. És a dir que, segons vaig entendre, aquest sentiment i aquesta concepció de Patria que segella les actuals campanyes a Catalunya i presideix el nostres actes innombrables de catalanisació de tot lo nostre, no hi es a l'illa daurada ni a les illes germanes. O que si hi es, son tan repocés els qui tenen tal concepció i tal sentiment que, de fet, se pot dir qu'està encara endormida l'ànima dels compatricis den Lluïl.

Anc que aixís sigui, anc que no fassi a Palma, ni a Inca, ni a Manacor i Ciutadella «acte de presència» l'alé de lluita per la propia personalitat en tots els ordres i baix tots els conceptes de la vida, ben mal farien els intel·lectuals mallorquins desconfiant pera sempre de qu'es desvetli i s'imposi, com entre'ls catalans ho ha fet, aquell alé, aquella voluntat suprema de viure a pler l'existència espiritual, tan social com politica, del poble propi. ¡Si ho hem vist a Catalunya! Quan ara fa uns cinquanta anys, sonaren les veus primeres dels nostres poetes i més endavant dels prosadors nostres, ben endormiscada i amagada i somorta semblava estar l'ànima de la gent catalana. Tan sols aquells quants entregats a les tasques literaries gosaven exteriorisarla i ferne sentir els batecs a la societat qu'els envoltava. Tan sols els rondallaires, els monografistes, les rates d'arxiu, i els infatigables i enfebrorissats arqueòlegs gosaven predicar ab dalé la renaixensa patria. Mes la paciència benedictina d'uns quants i l'acció lenta, però ferma, del temps poc a poc removien les cendres damunt del caliu, el caliu reviscolava, l'amor a la llengua anava extenentse i enfortint-se; i a-

quells quants intel·lectuals feien sortir de l'ombra els *cuatro locos* de les llegendes patriotes, i els *cuatro locos* se convertien en estol de *regionalistes*. ¿Caldrá explicar lo demés de l'Historia contemporánea de Catalunya? Avui, al cap de cinquanta anys, tots ho veiem els qui tenim ulls i ens en servim, els *cuatro locos* i l'estol de *regionalistes* son devinguts una legió de *nacionalistes*;

Mallorca no farà altre cosa, i la farà, com Valencia, un poc més depressa que'ls catalans. Allá hont hi ha apóstols com el doctor Alcover, la llavor sanitosa no s'hi pot perdre. Allá hont la musa popular té interpret com a Mallorca n'hi ha, es impossible que tard o d'hora no trascendeixi al major nombre l'iniciativa dels que viuen ab forsa la vida de l'esperit. Tot es qüestió de temps i oportunitat; perque l'terror es bó, es sá, i els sembradors no paren de fer feina.

Es ben segur que la creuada que tot just comencen qualques mallorquins té condicions pera ajuntar en una aspiració comuna a bon nombre de ciutadans enamorats de llur terra i de les coses peculiars de llur terra. Ben segur que si a n'aqueixos cors i a n'aqueixos pensaments de pura sava mallorquina se'ls fa vibrar i reflexionar al ensemps, respondrán tot seguit. Y ¿qui ho dupta que, siguin molts o no molts els qui responguin, haurá comensat a expandirse la consciencia i el sentiment d'aixó gran, d'aixó sant que senten fa tants d'anys, que pensen i escriuen fa tants d'anys els Costes i els Alcovers i els Olivers de nissaga mallorquina?

Ho sé prou, no cal que mi ho diguin, que sembla somni'l que dic. També ho semblava a Catalunya. També ho semblava a Valencia. Y ara es a Catalunya realitat viventa i está ben prop d'esserho a Valencia. Mirantse en l'Historia, i girant els ulls envers la colossal figura del Rei en Jaume, es possible i fins fácil que tots ens retrobem; els uns bo i caminant deprés envers l'ideal, els altres, sense saberho, desitjosos d'

emprendre'l camí. D'aquelles es l'obligació d'allargar la má als quins vulguin ajudarlos. ¿Per qué no ha d'esser un goig pera'ls demés estranyerla i servarla entre les seues? ¿Hi perdrá qualquín si heu fem així? I d'altre banda..... ¡hi guanyarem tant tots de ferho!....

B. SARTOS I VALL.

## Frotesta

Amb motiu d'un fall del Tribunal Suprem en el que se infereix un gran agraví a les regions que conserven part del seu dret foral ha socceït lo que sempre sol passar en semblants cassos, això és, que l'ànima popular se sent ferida en una de les més íntimes fibres i se redressen els pobles en unánime protesta contra semblants abusos atropelladors.

Davant semblant atropell del Tribunal Suprem no sols hi ha dret, sinó qu'es precís protestar.

Mallorca, ha sentida també aquesta punyida i per medi de la seua premsa ha ajuntat son clam de protesta a la que en aquests dies s'es aixecada en les regions germanes. Mallorca vol que se li respecti el seu dret peculiar i de cap manera podria callar davant aqueixa tendencia dels d'allá a l'unificació o millor dit a la subordinació del nostre dret an el Còdic general.

Si la protesta no s'ha feta molt popular dins Mallorca es que encara no se te consciencia exacte del estat de supeditació que patim. Mes basta que'ls concients i els versants de la terra i de la tradició mallorquina, han fet sentir sa queixa perque allá dalt vegem que un poble no se pot regir arbitrariament i abusant de la foça.

LLEVANT, ajunta sa protesta a la que han expressada els demés confreres i seguirá fent campanya, per desxondir l'illa estimada i fer-la conscient a fi de que no rébiga cap més punyida sense alsarse tota en defensa de lo que's ben seu.

# Plana literaria

## A les reines de la festa de Montisión de Porreras

*La noble tasca que'l poble emprenta amb l'ajuda de Deu s'es acabada  
Tot ho hem fet per Vos, Immaculada,  
Reina de cel i terra, Mare pia.*

*Montisión per Vos santificat  
en ruines se desfeia, a poc a poc.  
¿No era ja estimat aquest sant lloc  
tan hermós, pels antics glorificat?*

*La fé en vostre poble encare dura:  
per això no fe'l sort el vostre fill  
qui vigila per allunyar el perill  
de convertir l'Oratori en sepultura*

*en sepultura de la fe sagrada  
del nostre poble el més gran tresor.  
Parlàren de la tómbola i vibrà el cor,  
amb desig de comensar prest la jornada*

*Comensaren vostres filles en deliri  
a trescar per les places i carrers  
demanant objectes, demanant doblers,  
per Vos, molt més pura que cap lliri.*

*El poble joïós n'estava admirat  
de veure aquestes filles de Porreres,  
alegres com estols, de cadeneres,  
que imploraven per Vos la Caridat.*

*¿Qui serà l'ingrat que davant elles  
se negui a donar-vos qualche cosa?  
Per pobre qu'ha giestat una caseta  
ha volgut obsequiar a les doncelles.*

*A ma porta tocaren perdre-mé:  
Té res a dar per la Mare de Deu?  
—Si, volia dir, jau et cor meu  
i així me deixareu molt més ap'è.*

*Les joies recullides feien munt  
que ordenades foren per mans artistes  
—Son coses—deia el poble—jamal vis  
[tes  
no falta per cap banda ni un sol punt.*

*Vengué el dia denou i la gentada  
ja suspirava per comprar billets.  
Esperant la sort rebien rollets  
[coses millors la gent més sortada.*

*Aquell gran munt d'objectes recullit  
s'ha convertit montanya de pessetes  
¿Veis per qué riuèn tant vostres filletes  
qu'han treballat per Vos de dia i nit?*

*¿Veis perqu'aquí dalt tots som pujats  
a estar un poc en vostra companyia?  
S'alegren nostres cors perqu'es fa via  
en restaurar el quartos esbacats.*

*¿Veis per que hem volgut obsequiar  
a les reines de la festa humil-nent?  
Volem mostrar-vos nostro agraiment  
de tant gran impossible d'expressar.*

*No escoltin jamai vostres orelles  
la crítica de qualche renegat ..  
Compatiu-lo, serà un desgaciad  
qui no compren del món les maravelles.*

*Son cor no sap sentir la poesia  
del jovent captant, per l'amor de Deu  
ni ven qu'ès s'ànima blanca com la neu  
que'ls angels guarden perdonà a Maria.*

*Escoltin elles no més la dolça veu  
de la recta conciença que mos dlu  
Mirant al cel obrau el be i seguieu  
¡Les bones obres al fi trobareu;*

*Així pel món e-hi trabareu vlaranys  
qui menen per jardins rublerts de flors;  
així no tendren mai qu'aixugar els plors  
del qui beu l'amargor dels desenganys.*

*Siau sempre tant bones jardineres  
per recullir les flors de caridat  
les flors de caridat qu'hageu sembrat  
o de altres de que'n sou espigoleres.*

*La noble tasca que'l poble emprenta  
qu'amb l'ajuda de Deu hem acabada.  
Tot ho hem fet per Vos, Immaculada,  
Reina de cel i terra, Mare pia!*

*Beneiu vostres filles; s'hermosura,  
sa gracia, sa virtut i s'alegria ..  
Beneiu vostres filles jo Maria!  
qui vos donen son cor ple de dolçura.*

EL GLOSADOR.

## EL SEN JOAN

Baix, rebassut, colrat pel sol, el sen Joan semblava un tros de soca d'olivera vestit que caminàs... Era molt vei, parlava poc i aspre i vivia sol dins una especie de barraca feta per ell mateix, com un primitiu, fóra d'es poble. El sen Joan feia clots: tota la seva vida n'havia fets. Els clots eren fondos i semblaven tombes obertes en la terra humida, fins a la pedra viva; i el sen Joan s'arrossegava per dins ells, silencios i

miserable, com un llimac, destinat a no redrejar-se mai.

Els d'ací tenen una recóndita influència damunt les persones que'ls practiquen. N'hi ha que son alegres, en que es treballa al aire lliure, amb altres companys, cantant i rient; n'hi ha que son feixucs i trists, que exigeixen un treball aïslat i penós que fins fa perdre ses ganes de cantar. Es del sen Joan eren d'aquets.

Començava a treballar a flor de terra, veient es cap i s'alegria del cel. Es treballava llavó, era fàcil. Però durava poc. Prest començava a enfonçar-se, i la pedra es tornava dura i s'ànima negra, sense veure a cap persona, ni sentir altre renou més que's cop sec de's picó que feia botir sa pedra a trossos.

Llavó era quiet, aïslat del món, començava a sentir de nunt els seus ossos sa farista atracció de sa terra: cada dia el cridava amb més força, com si tengués desitjos de xuclar-li es reste de vida que corria encara p'els seus nirvis cançats, com cordes velles esfilagassades. I ell la coneixia bé, a la terra, a la seva enemiga de sempre, i no volia donar-li aquell suprema delectació! Per això feia molts anys que s'hi barejava tots els dies, que la graponejava, que l'hi obrava grosses ferides que, per sa rotjor d'es camp, semblaven sagnants.

En aquell combat a mort dels dos veis, el sen Joan se retia devegades, i plé de suor apoiava es cap demunt l'enemiga seva que, durant s'armistici, el recullia com una mare. Però sa terra l'esperava sense cansar-se mai. N'és mestre, sa terra, en l'art d'esperar, de perseverar i d'anar fent la seva: espera tot l'hivern i sembla que dorm; però quant ve sa primavera se cobreix de flors i llevó's veu que no ha esperat en va.

Lo que més apenava an el sen Joan no era precisament sa seva derrota: era es goig que d'aquella victòria tendria sa terra, ses flors que'n floririen dels seus ossos, de sa seva carn, que era seva—tant seva que ni l'amor, que tot ho domina, l'havia poseida.

Un dia, girat cap a sa terra quedà mort a dins un clot.

—Quant l'aixecaren per a dur lo-se en an es poble, tenia els ulls oberts. Una expressió de horror l'hi cobria sa cara: abans de morir, quant va caure, havia sentit en els llavis sa besada victoriosa de sa terra, definitivament triomfant.

I això era per aquells dies en que esclata sa primavera i sa terra s'alagra per l'amor.

FELIX ESCALAS.

Aquest periòdic està subjecte a censura eclesiàstica.

# Socials i Agrícoles

## Sobre subsistències

Si difícil es en la calma del temps, el treball de la direcció dels pobles, figurau-vossi ho sirà en moments com el present en que totes les preocupacions se concentren en una sola, la de atendre a la més elemental de les manifestacions de la vida, com que se tracta de la mateixa vida del individu amenassada amb la fam per la manca i consegüent encariment dels aliments.

Mallorca qui en temps passats produïa abastament per atendre a les propies necessitats, avuy no dona per passar tan sols sis mesos del any, per lo qual es precis, (i s'ha fet i se fa en lo possible) que una forta importació de blat i de farines atengui continuament an el nostre sustent. Però, en els temps actuals aquesta importació se fa impossible degut a que els mercats están buïts i lo poc que hi ha está sufrint una atrevida especulació afavorida per l'excés de demanda, lo qual dificulta les compres.

Devant l'abandó en que mos tenen els governs, l'Ajuntament de Ciutat i la Federació Catòlica Agraria de Mallorca varen fer una compra de 5000 tonelades de blat a una de les principals cases argentines exportadores, la qual, després de mil entrebancs es estada rescindida mitjansant el cobro per part dels compradors de la respectable suma de 700.000 pessetes.

Ara bé, la rescisió d'aquest contracte ¿está bé o mal feta? La primera impressió no pot esser més dolenta, perque lo que mos interessa es blat i aquest sabem que amb els dob-bés no se troba i com la operació estava feta n'hi ha qui sostenen que ha estat un desbarat ja que la casa venia obligada a entregar una hora o s'altra, la mercància.

Peró els qui tenim l'esperit serè i no volem conquistar popularxeria, tot i llamentant lo succèit, després d'examinar defingudament els motius que obligaren a pendre tal determinació, creim que la comisió que va anar a Barcelona tengué una santa inspiració, va esser previsor, (qua-

lidat que no solen tenir molts dels qui se diuen redentors del nostre poble) i aprovam la seua actitud per dues coses: una es la seua honorabilitat i altesa de mires, la qual mos fa creure foren els primers disgustats per les males condicions en que s'havia de complir el contracte i l'altre perque davant la inseguredat de la fetxa de partida i per de pronta la impossibilitat d'arribar abans de la cullita, davant el perill de perdre interessos del capital aprontat i de no cobrar indemnizacions per la provable prohibició d'exportació per part del Govern Argentí i davant el perill d'arribar el blat en males condicions per el temps que estigués dins les bodegues o la procedencia bruta del vaixell, optaren per la cobransa d'una cantitat que pot servir per fins semblants an els de l'operació.

I ara, qui s'apropa la cullita davant la seguredat de que l'any qui vé el blat anirà més car, mos permetem recomanar al Ajuntament de Ciutat i demés de Mallorca i a la Federació Catòlica Agraria que comensin a fer les gestions necessaries per assegurar per tot l'any el proveïment de Mallorca ja sigui fent compres an el continent o comprant directament an els productors argentins, en la próxima cullita.

Teníu present que el mon encare está en guerra, que l'Europa avuy no produeix casi cap grà i en canvi, tota aquesta mateixa Europa impossibilitada de produir per manca de braços útils a unes bandes i a causa de lluites fraticides en altres, menja i procura, si bé no li es possible, no morir de fam.

G. F.

## CONFERENCIES

La constant preocupació dels homos qui per un o altre motiu están en contacte directe amb el mon, es la qüestió social; i una de les proves que tenim de la nostra afirmació n'es, les series de conferencies que organizades per diferents entitats s'estan pronunciant en varies ciutats de l'Estat espanyol, presentant la qüestió en sos diferents aspectes

i proposant tota casta de solucions.

Les més notables s'han donades a Madrid en el teatre del Centre organizades per la redacció de El Debate, la qual (sigui dit amb elogi) ha obtengut un vertader éxit.

A Ciutat també han tengut un gran éxit les organizades per la Junta local de reformes socials. Llástima que els escrúpols de persones que haurfen de tenir un interés contrari les hagi restada forsa, privant una grán part del públic de la seua doctrina. En aquest cicle els nostres amics regionalistes hi han presa una part molt directa.

Floriana.

## OUS DE GALL

(Final)

Els ous de gall com diuen venen a esser com una especie d'esvort i son unes gotetes de vermei o vitelus separades per una rupiura del tel que se dia vitalma les quals cauen passant per l'overa. prenen blanc i closca, i sa gallina el pon; altres vegades (ses més) la secreció albuminosa deixa caure un poc de blanc a sa camara calcárea aont pren closca.—Aixó son idó, lo que'n diuen ous de gall, son anomalies com també ho son els ous de dos vermeis, desprenentse de l'ovari dos vermeis a un meteix temps recorren junts totes ses fases de la seva formació essent per lo tant dos vermeis envoltats de blanc i de closca.—També a vegades trobam un ou amb vermei blanc i closca, dins un'altra ou, lo qual es, degut a que el primer ou completament acabat i en el moment de pondrerlo sa gallina, torna arreta, penetra altre vegada dins l'oviducte que xumorava albúmina, se closca s'empapa altra vegada de albúmina, passa altra pic a sa camara calcárea i torna prende closca i tenim un ou dins un altre ou. Els ous en tel, son també una anomalia, deguts a sa paralizació de se camara calcárea efectes d'un desarreglo de s'aparato general o falta de materies calcárees capasses de dar a s'organisme de sa gallina calcs sufficient per formar ses closques dels ous.

¿Es idó possible que es galls, que no tenen ovari, ovuls ni oviducte fassin ous? Es una cosa completament impossible, i per lo tant, no se pot admetre que els galls fassin ous.

L'Amo de Sa Clasta.

# Del Passat i del Present

## Peste llevantina

(Segueix)

Curiós, volgué sobre que havien fet a la vorera aquells mariners i allunyada la nau arribà fins a la platja aont hi va trobar el capot amb que havia estat embolicat el mort, que per descuit o aposta havien deixat damunt l'arena.

No sospitant la terrible desgracia que havia de causar dins son poble i els veïnats, enamorat de aquella preada que semblava noya de trinca la s'endugué a cassea a contes d'empresar-lo. lo que no pogué fer perquè aquell mateix dia ja se sentí malalt morint el dia 7 del mateix maig a cassea en el Carrer Nou de Son Servera sense que ningú sabés ni sospitàs que fos el contagi de la peste bubònica que l'havia duit a la mort.

Això conta la tradició, mes els documents històrics de l'època diuen que la primera víctima de la peste fou Na Francisca Brunet del Carrer Nou que la prengué el dia cinc de maig i el dia set va morir. Com ningú sabia la malaltia quina era li feren les visites, exèquies i acompanyada qu'era costum i així fou que s'estengué el contagi amb una prestesa extraordinària. El dia mateix en que morí Na Francisca Brunet ja se'n sentí atacat son espòs en Juan Servera, al endemà un fill seu i alguns dels qui l'havien acompanyada morint tots. D'aquesta manera se propagà la peste amb tanta rapiditat que el dia 15 ja hagueren de viaticar dotze malalts amb una mateixa sortida. A vista d'això i la manera tan prompta amb que's sentien atacats els qui assistien an els demés malalts el poble s'omplí de terror i ja en la temensa de que fos peste s'enviaren a demanar alguns metges d'Artá els quals se reuniren amb els de Son Servera i la Junta local de Sanitat el dia vint i un de maig posant immediatament an el batle d'Artá la següent comunicació que se troba en l'arxiu municipal de la nostra vila;

"Sr. Alcalde y Ayuntamiento de Artá. —Acabamos de visitar los enfermos de esta Villa de Son Servera y no hemos encontrado cosa alguna de atención y consideración, sin recelar ni sospechar síntomas de enfermedad contagiosa. Por lo que no hay necesidad de co-

tinuar en las providencias que Vds habían tomado. —Son Servera 21 de Mayo de 1820 —Jaime Nabot.—Pedro José Sureda.»

Per la comunicació transcrita se veu com anaren equivocats aquells Doctors en el diagnostic de la malaltia afirmant, que no era contagiosa. Mes, lo cert es que veient que'l n.º de malalts no disminuía sino que anava en augment d'una manera alarmant l'Ajuntament donà part a la Junta Superior de Sanitat de Ciutat de l'estat del poble si ve acompanyant el dictamen dels metges del dia 21 en que se deia que'ls malalts anaven mancabant.

L'il·lustre D.º D. Juan Lliteres en aquells dies jeia malalt de sipel·la, però millorat ja el dia 25 feu que l'Ajuntament enviàs a demanar altra volta els metges d'Artá i aquets reunits en consell extraordinari i després de examinar atentament l'estat dels pacients declararen sospitosas les malalties que sufríen i en ella els Doctors D. Juan Lliteres i D. Pere Josep Sureda particularment s'esforçaren en provar la mort semblansa que tenien amb la peste bubònica.

La Junta Superior de Sanitat per estar segura de quina era aquella malaltia envià a Son Servera al Doctor D. Miquel Pascual que arribat alà el dia 27 de maig diagnosticà immediatament les malalties de pútrid-atàxic-malignes i envià ofici a la Junta Superior diguent que la malaltia d'aquell poble era deguda al poc i mal aliment que prenia i que com no la creia contagiosa havia passada l'orde de que la gent qui estava acampada se poria tornar reunir.

Tothom obedi. S'en tornaren en el poble, se seguí celebrant missa, per orde seua i se feren les demés funcions religioses. En el vespre del dia 28 se reuní tot el poble dins l'iglesia per comensar una novena a St. Sebastià i fer pregaries a Deu perquè els-e salvàs d'assot tan terrible. Mes els efectes de reunir-se tanta gent foren com se pot suposar funestíssims, puís just després de l'exercici religiós s'administraren ja vint Viàtics i el mal prengué un increment forat. Aquell mateix dia moriren tots els que'l mateix Doctor Pascual havia visitat i moltíssims més s'en sentiren atacats. Allavors va haver de confessar la seua equivocació i declarà que ver-

taderament era la peste bubònica la que anava segant tantes vides dins aquella població.

Ple de por i d'empagament, el Doctor Pascual de trista recordansa, fugí de Son Servera i s'en anà a refugiar-se en el coll de Son Catiu del terme d'Artá. Aquí va rebre orde de la Junta Superior de Sanitat de que baix de pena de mort s'en tornàs dins vint i quatre hores a Son Servera, lo qual va complir posant-se amb gran disgust a visitar malalts dins el poble se se pendre cap precaució fins al dia 14 de Juny en que quedà també atacat de la pesta de la qual fou víctima.

Quant el poble de Son Servera veié e's estragos que feia la pesta i de quina manera se torná propagar fugí altre volta i s'acampà dins ca Na Llabries aont se feren moltíssimes barraques amb branques d'arbre i carritx dividint-les en dos campaments, un de sans i un d'observació.

S'encarregaren dels malalts de tot d'una dins el poble els medges D. Juan Lliteres, D. Xerafi Nabot i D. Josep Sureda i de l'apotecaria D. Jaume Rossinyol i el practicant D. Mateu Moragues. En els campaments prestaven el servici facultatiu D. Miquel Pascual i D. Ignasi Sureda. De tots aquets moriren prest com ja hem dit el Dor. Pascual i molt abans que ell el dia 2 de Juny D. Xerafi Nabot deixant el poble en gran desolació i tristesa.]

La Junta Superior de Sanitat prengué ja d'un principi les precaucions necessaries per contenir el mal dins Son Servera, ja que no havia estat possible evitar-lo, i ordenà de tot d'una l'establiment del cordó sanitari, de que parlaré en altre capítol, però no va arribar ja a temps per aturar que la peste s'extengués an el poble d'Artá, i n'arribassen també els esquitxos an els de Capdepera i St. Llorens des Cardessar.

Clarament se veu que la causa de la propagació de la malaltia an els pobles veïnats fou el no avenir-se els medges desde el principi en classificar-la de contagiosa i per aquest motiu no deixaren el vecins de tota la comarca de entrevistar-se i relacionar-se dins el primer mes, tocant-ne terriblement les funestes conseqüències e's tres pobles i molt especialment Artá

# Folklore Balear

## La pluja

REFRANYS SOBRE ELLA

- 1.--Arc de St. Martí fa plure o fa aspergi. (*Menorca*.)
- 2.--Arc de St. Martí al matí passa avant eu tou camí; arc de St. Martí es capvespre vés dema'out ferás festa. id.
- 3.--Aigu de mars-herba au es sembrats. id.
- 4.--Aigu de maig-es mal pels anima s id.
- 5.--Aigu d'Abril-cada gota en val mil. id.
- 6.--Aigu de Sant Magí no dona pa i lleva vi. id.
- 7.--Aigu de Sant Trunfá--lleva vi i no dona pa. id.
- 8.--Auba rotja-aigu a la posta. id.
- 9.--Al cel roquetes-a la terra bassetes. id.
- 10.--Roquetes an el cel-basset s ala terra (variant Mallorca.)
- 11.--Aigu de Jaué--umpl sos botes i es grané.
- 12.--Banya de cabra es capvespre-ves dema'out ferás festa. id.
- 13.--Boirada--aixuta o lan-yada. id.
- 14.--Banyat fa blat--aixut fa brut. id.
- 15.--Boira pastura -aigu segua. (*Mallorca*.)
- 16.--Boira de Cavaló--des cap de tres dies savò. id.
- 17.--Cel tavellat dins tres dies banyat. id.
- 18.--Cel tapinat, crivellat o encotonat dins dos dies banyat. (*Algaida*.)
- 19.--En Abril gota val per mil--Artá.
- 20.--En cantá es puput-es matí banyat i es capvespre aixut. id.
- 21.--Llabeig-aigu hei veig. id.
- 22.--Llevant entra llepant i fa fugir la gent del camp. id.

23.--Quant Deu vol-s'enni-vola i plou. id.

24.--Quant plou i fa sol la Mare de Deu fa un fiol. id.

25.--Quant plou i fa fret-la Mare de Deu te un fiet. id.

26.--Si plou es día de Santa Bibiana plou corauta dies arreu. id.

27.--Trous enfora aigu aprop. id.

28.--Mal ploqués caputxins de bronzo. id.

29.--Abrigar-se abans de ploure. (*Artá*.)

30.--Abríl i maig acompas sats componen tots es sembrats id.

31.--Abríl ploqué i maig ventós fan l'any ric i abundós. id.

32.--Avon se pensen que no s'hi plou-no s'hi pot está de goteres. (*Artá*.)

## Jocs d'infants a Mallorca

### PAYA D'ORDI

Per jugar aquest joc convé que siguin molts, com més millor. Se posen tots un al costat del altre en renglera agafant-se les mans.

El d'un cap sense amollar les mans parteix fins a l'altre cap i aderrera ell tots els demés.

Al arribar al cap el de davant diu al darrer: *paia d'ordi* i ell contesta: *paia de sement* i l'altre: *¿Per avon ha de passá aquesta pobre gent?*

—*Per aquí davall corrents:* diu aquell.

I els dos del cap darrer aixequen els brassos al aire sempre agafats de mans, se fan un poc amples i per davall sos brassos en passa tota la filera dels demés seguit en moviment de circumferència fins que el qui está el se-gón se queda amb els brassos creuats. I així segueixen fins que tots manco els dos dels cap queden amb els brassos creuats i llavonnes els dels caps van es-

tirant per desfer la cadena, però tots s'aguanten fort de mans, fins que un fa flaca i amolla, quedant així el joc acabat.

## TÓPIQUES

Anam a obrir, lectors amics, una secció nova del «Folklore Balear» que és baix de molts de punts interessentíssima. Es aqueta la que se refereix a la toponímia local. En ella hi entren els refrans, dites, anècdotes, cansonetes i demés elements que se refereixen a coses, noms, qualidats etc. d'un poble o d'un lloc determinat.

Es ver que alguns d'aquests elements son ofensius per el qui essent d'un poble ha de sentir com els dels altres li tiren invectives i li canten cansonetes mortificants, però sàpiguen tots els lectors que si jo les public no es amb intenció de ferir l'amor propi de ningú, sino sencillament per contribuir amb el meu granet a bastir aquesta nova ciencia que se diu «Folklore» que es una poderosa auxiliar de totes les demés ciencias. Tots aquests elements son d'un valor extraordinaria per l'ulterior estudi científic i per això es precis donar-los a coneixer a tots.

En tenim molt pocs de recollits encara, perque aquesta tasca per un tot sol seria molt feixuga, ja que li seria precis recórrer tots els pobles cercant aqueis elements, però si volem entre tots en ferem una bona garba.

A cada poble solen dir-se defectes, invectives dels demés pobles veinats i en canvi solen cantar-se cansonetes o dir-se refranys revelant glories o bones qualidats de si mateixos. Idò aquests elements son els que cercam i suplicam a tots els nostros lectors que mos envíguen els que coneguin.

Els mestres especialment podrien recollir-ne molts per medi dels deixebles, essent al mateix temps un profitós exercici per ells. A tots demana idò, sa col·laboració en

Ramón dels Pujols.



# D'ARTÀ I

## PROJECTES DEL BATLE NOU

Elegit per Batle Major de Artà el nostre distingit amic Mestre Andreu Femenias Caselles, varem anar a visitar-lo i aprofitarem l'ocasió per expressar-li el nostre particular interès de sobre els punts principals del programa que pensa desenrrollar el temps que regirà la nostra vila, amb el fi determinat de publicar-los en aquestes columnes.

Amb el tó humil i franc que'l caracterisa mos anà parlant de sos projectes i vata-a qui lo que més o manco vengué a dir nos:

¿...?

—A sa meua opinió ja la coneixen els lectors de LLEVANT per la meua contestació a l'Enquesta. Ja sé que no es possible durant el curt temps que solen durar les batleries en els pobles dur a l'efecte tot l'ideal. Per aixó sol faltat sempre temps, dobbés i moltes vegades l'ajuda moral dels qui han de rebre les millores, així és que preferesc fixar pocs punts i fer tots els esforços possib es per dur los a la práctica.

¿...?

—Es precis, en primer lloc arretgiar la qüestió de aigos netes. Avui, així com están la font i la canyeria públiques no se pot seguir; ni té aigo abastament el públic ni els particulars. Es el meu ideal ter una font nova i refer la canyeria veia perque amb l'abundancia d'aigo que tenim aquí es una trista gracia que tot l'any s'haja de patir set.

¿...?

—Aquest estancament d'aigos brutes de la sortida de la claveguera pública fins an el Torrent del Millach no pot seguir així. Es alló un focus d'infecció que es d'urgencia eliminar. Per aixó me propós construir pous negres devers «La Sinya» a fi de que aqueixa aigo bruta s'envenqui i deixa de causar molestias an el vecindari.

¿...?

—Les escoles han estat sempre un dels meus ideals més sentits. An aquesta qüestió esper poder acometer la de bon de veres construint locals nous i amb totes les condicions que reclama la pedagogia moderna, augmentant el número de mestres i graduant l'ensenyansa. Es aquesta una de les obres que desitj poder deixar, al manco comensada, al abandonar el càrrec.

¿...?

Vull crear una plassa de camincer urbà perque se cuidi de arretgiar les aceres i carrés de l'interior del poble, poguent així els demés atendre a tots els altres servicis en camins vecinals etc.

¿...?

No he suprimit d'entre els meus projectes, un altre volta exposats, l'implan-

tació del servici de cotxos de morts, sinó que'l pos com un dels punts del meu programa, i de cada dia me refors més en l'idea davant cassos recents-socceits i que es possible que's repetesquin, de trobar-se families sense gent voluntaria per dur-se'n els morts al cementeri en malalties contagioses. Consider de precisió aquest servici i treballaré per establir-lo.

¿...?

—Ja está clar que per dur a cap aqueis projectes necessitarém dobbés; dobbés abans que res. I per conseguir-ne no veig altre remei que liquidar els consums dels anteriors. An aquesta liquidació está disposat a fer-la de totes maneres, o a les bones o a les males. Per dues raons: perque es de justicia que tots els qui poden ajudin a les càrregues públiques i no siguin un mal exemple pels qui cada any voluntariament paguen; i en segón lloc perque es l'única manera avui de poder atendre a totes les necessitats del municipi i de poder dur a cap les grans obres qu'el poble precisa.

¿...?

—Trob que en el repartiment d'utilitats están carregades les quotes damunt la riquesa de brassos i al tornar fer el repartiment proposaré a la nova Junta Municipal que la quota per homo de 18 a 60 anys sia a lo més d'unes cinc pesseles en lloc de la que actualment paga.

¿...?

En les mides d'ordre moral que pens adoptar hi ha extremar la vigilancia adamunt els atlots que els vespres noctart van per vila com igualment els qui van an eis cassinos sense tenir l'edat corresponent.

Per realisar tots aqueis projectes no dupt que totes les personas que puguin no sols no posarán entrebancs, sinó que m'aidaran a vencer obstacles per dotar a la vila de les millores que necessita.

Aquestes son les ideas qu'entreguem de la nostra entrevista amb el novell Batle an el qual agraim desde aquestes columnes la seua deferencia amb noltros i desitjam veure florir en obres el seu idea!

## Alborots a la nostra vila

Un está empegait de lo que ha passat. La nostra vila, tant plácida, tant pacífica ha fet com aquells atlotets porucs, tímids, que quant un majoret les tupa s'en van plorant a casseua i en canvi quant en té alguns que l'assussen son capasso de posar fins el dit banyat de saliva dins s'oreia d'un fantástic inimic.

Com diguerem en el n.º passat en noticia d'última hora, el dia 15 se mogué un alborot amb motiu de la puja de farines ja contarem com passá lo del matí a la sala i l'encals que se doná an el cobrador de morosos del consum.

El vespre del mateix dia acudí una munitut d'homos i dones a la Sala aont el batle D. Andreu Femenias les va rebre i les digué que s'havia telegrafiat an el Governador perque donás el preu de venta del blat intervengut que se tenia aquí, que regularment al ondemá se rebria contestació i que ademés heí havia demanada una grossa partiida més del blat que duia l'Espanya 6.º i que per tant se tendria farina barato. Les pregí que se disolguessen i que per entendre-se anomenassen una comissió d'entre ells i ell en fornaria una de comerciants a fi de que poguessen entrevistar-se cada dia per veure de millorar la situació.

El públic se disolgué anant-sen a la Federació Obrera aont s'anomaná la comissió esmentada. Com se veu, tot aná com una seda, però era perillós que la cosa prengües mal camil per dos motius: per figurar com assussadors de la multitud, personas de cert arraigo, que per la seua significació les tocava estar an el costat de l'autoritat, i en segón lloc per haver ocorregut una interrupció elèctrica, deixant el poble a les fosques, mitja hora abans de comensar la manifestació que durá fins a les vuit i mitja, quant aquesta era ja per marxar. Gracies a Deu no passá res.

Al endemá se va rebre l'orde del Governador amb el preu del blat argentí. Se reuniren al vespre las Commissions de comerciants i del poble i el public altre volta s'aglomará però també se disolgué pacíficament.

Passat aquell dia, se prenía ja com a per sistema aixó d'anar a fer cruus i manifestacions i bastava que dues dones fessen una mica de propaganda entre ses amigues perque se partis. Se cregües el públic que el preu de 25 reas que se posá a l'arrova de farina del blat intervengut era una victória seua conseguida fent renou i el dia 22 se comensá a dir p'el poble qu'al vespre se faria la grossa, que s'assaltarien els maguetzems de Can Xina, del Sindicat Agrícola i altres com també a la tenda de robes de Can Oliver etc. Aquesta idea s'estenia i encara que coneguent el carácter del nostre poble no s'esbaraven desbarats d'aquesta classe el batle fou previsor i fen venir algunes pareies més de la Guardia civil, feu rondar els del poble, carabinés i empleats i maná fer un pregó prohibint tota classe de manifestacions sense permís. El públic a l'hora de costum sortí també estacionant-se en el Trespolet, però bastá veure les pareilles de la Guardia Civil, per disoldrer se a poc a poc.

# SA COMARCA

Desde a nell dia no ha passat res més. El poble avui veu que podria pagar cars els seus alborots i amenassos, perquè si el comerç se retreu i no importa farina al preu que sia, que avui la qüestió està en trobar-ne a bastament, tendrem la fam en porta.

Hi ha que fer constar que tots els caps dels partits polítics i totes les persones de seny se posaren a costat de l'autoritat, i els pocs que acabasseren el públic i per això movils personalistes ajudaren a auar el foc, tenen ja el correctiu merescut perquè el poble els assina amb so dit i els-e fa amples.

Confiam que'l poble asserenat reflexonarà, i mai més donarà espectacles de tanta estupidesa.

## Les pelegrines <sup>(1)</sup>

### LA PARTIDA

Partiu, atlotes, partiu,  
que Felanitx vos espera  
atlotes partiu, partiu,  
que l'aubada matinera  
ja se despert riu que riu.

Per la blanca carretera,  
ja l'auto avansa volant  
i la flaira fredolera  
vostre roses assotant,  
fa volar la cabellera.

Els aucells dins l'espesura  
canten dolça melodia  
;Es la materna natura  
que son just tribut envia  
a vostre excelsa hermosura!

Quant la vila anau deixant  
del cor vostro brolla'l crit  
jadeu, Artá, nostra encant!  
i l'auto seguit, seguit  
avansa roncant, roncant....

### EL RETORN

De l'alt turó j'arribau  
ahont la vista escampant  
heu contemplat el cel blau,  
la mar tranquila onejant  
i l'illeta de la pau...

(1) A les que anaren a la pelegrinació qu'organitzaren les Germanes de la Caritat entre ses alumnes a St. Salvador de Felanitx.

Esplèndits i bells paratges  
pel camí heu admirats  
formats per grisos boscatges,  
pujols al cel enfilats  
i pinars de verds ramatges.

J'a-n el poble anau entrant  
com gojoses pelegrines  
els aires embalsamant  
amb vostres veus argentines  
qu'entonen alegre cant.

Atlotes cantau, cantau,  
que lo cant es alegria  
i amb vostres veus allunyau  
dels cors trits la melangia  
cantau, atlotes, cantau.

MOINGRUCELI

Artá 26-4-20

## CRONICA

**METEOROLOGIA.**—Segueix el temps primaveral. No plou. Durant els dies 17, 18, 19 i 20 prová de fer brusques però no arriben a l'arrel. Va fer alguns ruixats que si s'haguessen allargat podria haver feta savó però foren curts.

**AGRICULTURA.**—Aconsequència de no ploure les terres primes senten ja molta set i els sembrats groguetgen abans d'hora. Es agricultors perden l'esperansa qu'havien concebuda de tenir bona anyada. L'olivar per ara va molt be, està tot blanc de borra excepte alguns rotlos Aubercocs n'hi ha a betzef però diuen que no tendran preu. L'anyada de metles també se presenta bona. Si Deu ho vol hi haurá encara colca cos.

**SANIDAT.**—Han desaparagut les malalties d'aquests mesos passats. No hi més que malats crònics i alguns d'altres malalties. La primavera esveix la malura.

**NOUS TELEGRAFISTES.**—En la darrera convocatòria de telegrafistes han obtingut plassa D. Miquel Juan Lliteras i els germans Onofre i Jusep Fuster fill el primer del Tinent Juan (a) Quech i els segons de D. Mariano Fuster (a) Asodoro, telegrafista de Manacor. Si enhorabona.

**VENGUDA DEL GOVERNADOR.** Dia 18 acompanyat de les distingides families Servera i March vengué el Governador d'aquesta provincia. P'el camí tengué el seu auto la desgracia de trebuchar fent-se el Governador un trenc an el cap i alguns cops. Fou curat a Manacor. Aquí visitá es Coves i aná a dinar a Cala-Retjada.

**PREMI.**—L'Ajuntament en la sessió de diumenge va acordar donar un premi de cent pessetes per el concurs de bestiar que organisa la *Junta provincial de ganaders de balears* p'el próxim maig, p'el millor exemplar reproductor de porquim. La Caixa Rural s'ha suscrita també en 25 pts. per ajudar als gastos del concurs. Es de creure que'ls nostros pagesos acudirán a ell amb els exampars més hermosos del seu bestiar.

**VOLTANT MALLORCA.**—El dia 19 d'Abril arribá al hora baixa l'aquip militar que recorria les foranes de Mallorca a peu amb vuit dies. Romengusren aquí organisaren un ball en el Teatro, Can Mas i pertiren al endemá demati cap a Son Servera.

**MORT DE MESTRE MELSION.**—Dia vint a la matinada morí repentinament Mestre Melsion Bestiar tan conegut dins la població. Quant era jova se dedicá a l'industria del calsat essent d'e's pocs industrials artanencs d'aquest ram que s'hajen dedicats a l'exportació.

Se distingí també dins el poble com a músic, haguent format part de les principals en la música de D. Sebastià Cardaix i en l'orquestra dels L.P. Franciscans.

Sos arrelats sentiments relligiosos foren causa de que ocupás llocs distingits an les principals confraries de la vila.

Les numeroses amistats amb que contava se posaren de manifest en son enterro i funerals que constituí una gran manifestació de dol. Acompanyam a sa familia amb el sentiment i pregam a Deu haja acullida en el cel la seua ánima.

**PELEGRINACIONS.**—Dia 22 les alumnes de la classe superior de les G. de la Caritat feren una peregrinació a Sant Salvador de Felanitx.

El dia vint i cinc, dirigida p'el Vicari de Llubí vengué la Congregació Mariana d'aquella vila al nostro Santuari de St. Salvador. Visitaren també les Coves i l'Ermita de Betlem.

**EL SINDICAT CATÓLIC.**—Diumenge passat celebrá una reunió extraordinaria en el qual parlaren alguns membres de la Junta. El diumenge abans una comissió del mateix aná a Son Carrió a propagar l'obra dels Sindicats. La falta d'espai mos impedeix dar-ne detalls, esperant que ho farà l'orga del Sindicat *L'Amic del Pagés*.

Nota.—Degut a la multitud de treballs sobre Artá hem hagut de deixar la plana de Noticies i Comentaris.

# Gran Colmado Artanenc

## d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandís surtit de Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa Direcció: **CARRÉ DE PALMA 3 ARTA**

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pe's altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i **CARRE DE PALMA N.º 3** - Despaig a Palma: **ESTANC DES BANC DE SOLI**

### GRANDES ALMACENES

San José

D'E

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Tapicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sederia	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Artículos para luto -- Géneros de punto -- Bastones  
y paraguas -- Artículos de viaje

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peleteria

Ventas al contado - Precio fijo - Teléfono, 217 - PALMA - *Esta casa no tiene sucursales*

### La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48 - ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU  
ILLAMPANT. SERVICI ES MERADISSIM

Prontitut

**SEGUREDAT I ECONOMIA**

Ensaïmades i panets

En lloc se taber millor que a

**PANADERIA Victoria**

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,  
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DES PAIG Carrer de Palma, 3 bis. ARTA

### GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, comestibles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guiteres, etc.

*Tip. Católica de Ferrer i Sureda - ARTA*

**DISPONIBLE**